

Genowefa Surma

ADAPTACJA OBCYCH ELEMENTÓW JĘZYKOWYCH W NAZWISKACH OPOCZYŃSKICH

Przez procesy adaptacji językowej rozumiem przyswojenie, przystosowanie wybranych elementów jednego języka do systemu językowego innego, dokonujące się na płaszczyźnie fonetyki, fonologii i morfologii¹. Procesy adaptacyjne zachodzą w wyniku interferencji językowej², najczęściej na obszarach językowo mieszanych, Opoczyńskie zaś stanowi część Polski centralnej, stąd nazwiska hybrydalne są jedynie wynikiem akcji osiedleńczej i wydarzeń historycznych, którym towarzyszą ruchy ludności.

W nazwiskach opoczyńskich zauważamy wpływy łacińskie, niemieckie, ruskie, żydowskie i francuskie oraz oddziaływanie języka polskiego na obce nazewnictwo.

Hybrydy polsko-łacińskie odzwierciedlają ogólnopolskie procesy kulturowe. Silne związki z łaciną uwidaczniają się przede wszystkim w dobie staropolskiej (XII–XV w.) i w początkowym okresie doby średniopolskiej, tzn. w wieku XVI i XVII.

W łacińskich źródłach średniowiecznych nazwy osobowe zapisywane są w postaci zlatynizowanej. Zaświadczone w dokumentach imiona słowiańskie mają formy łacińskie. Latynizuje się je poprzez:

1. Dodanie końcówki fleksyjnej *-us*³: *Petrus Dacus, comes de Skrzin* 1133 SSNO I 448 (n. o. *Dak//Dag//Dadz : Dadz bog Mal B*), *Dobeslaus de Pomorzani* 1471 WOp D 16 (im. *Dobiesław*) SSNO), *Falibogus de Sarnow* 1224 WOp 333

¹ Por. S. Warchoń, *O derywacji hybrydalnej*, [w:] *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich. Rozprawy Slawistyczne*, Lublin 1986, 107–122.

² H. Borek, *Hybrydy nazwnicze i apelatywne (na przykładzie materiału śląskiego)*, [w:] *Formacje hybrydalne...*, s. 13–22.

³ Por. artykuł E. Brezy, *Zlatynizowane i zgrecyzowane nazwiska Pomorzani*, „*Onomastica*” 1986, 30, s. 212–239; też artykuł Borka, *op. cit.*, s. 19, gdzie jest wymieniony formant *-us||-ius*, latynizujący nazwiska oraz SSNO I 18, gdzie mowa o latynizacji przy pomocy końcówki *-us*. Można zatem mówić o fleksyjno-słowotwórczej, a więc morfologicznej roli *-us*.

(im. *Falibog SSNO*), *Gerslaus* 1454 SSNO II 446 (im. *Jarosław SSNO*), (*Krzesław*): *Crzyeslaus* 1470–1480 SSNO III 162 (im. *Krzesisław, Krzesław SSNO*), *Pachoslaus* 1237 WOp D 33 (im. *Pakosław SSNO*), *Stanislaus dictus Piętka* 1581 WOp D 158 (im. *Stanisław SSNO*), *nobilis Vencislaus Przeclawowicz* 1504 A Skor (im. *Więcesław SSNO*), *Vircislaus comes de Sarnow* 1229 WOp 333 (im. *Wiercisław SSNO VII 283*).

2. Stosowanie dopełniacza w l. poj.: *Casimiri a Skorkowice Skorkowski* 1680 WOp D 444 (im. *Kazimierz*), *domino Mscivii* 1499 WOp D 92 (im. *Mścisław SSNO*), *Benedictum Preczlai* 1551 WOp D 52 (im. *Przec(s)ław SSNO*), *Jacobo Radomiri* 1384 SSNO IV 421 (im. *Radomir SSNO*), *Vencesai in Bedlno* 1622 WOp 88 (im. *Więcesław SSNO*);

– według III deklinacji: *Johanni dicto Heynconis* 1405 ZDM I 334 (cf. *Hankoni dicto Kyelbascha* 1365 KDM III 183), *filius Strassonis* (1248 SSNO V 218 (cf. *Stras, Strassius* ib.)).

3. Przybieranie w datiwie łacińskiej końcówki *-o*: *Casimiro Borzek* 1789 LMB (im. *Kazimierz*), *domino Stanislao de Przeclaw* 1577 WOp D 34 (im. *Stanisław*), *Swanthoslao* 1360 ZDM I 122 (im. *Świętosław SSNO*), *Virchoslao* 1388 SSNO VI 121 (im. *Wirchosław SSNO*), *Vencslao* 1421 ZDM II 4 (im. *Więcesław SSNO*).

4. Antroponimy polskie zastępowane są przez łacińskie tłumaczenia, np.: *Niger dicto Czarny* 1505 A Skor (łac. *niger* ‘czarny’), *Lupo dicto Wlczek* 1653 SSNO VI 105 (łac. ap. *lupus, lupi* ‘wilk’, polska forma = ap. *wilczek* ‘młody wilk’).

Imiona łacińskie polonizuje się poprzez:

1. Wykorzystanie polskich deminutywów: *Jacobus alias Kuba* 1426 SSNO II 391, *Jacobus Kuba* 1534 A Skor (im. *Jakub*), *Nicolaus alias Czyrnij Myklosz* 1473 Pot 31 (im. *Mikołaj*).

2. Zastosowanie polskich formantów patronimicznych: *-owicz*: *Pinkies Josephowicz* 1791 A Skor (łac. im. *Joseph, Josephus* SI).

O związkach polsko-niemieckich świadczą hybrydy polsko-niemieckie i niemiecko-polskie, których nasilenie przypada na XIX i początek XX w. Wiąże się to z rozwojem niemieckiej akcji osiedleńczej począwszy od wieku XVIII oraz z rozkwitem górnictwa, kamieniarstwa i innych gałęzi przemysłu⁴, a także z warunkami, jakie utworzyły się dla osadnictwa rolnego, rozwijającego się głównie w południowej części dawnego powiatu opoczyńskiego⁵. Świadectwem akcji osiedleńczej są nazwiska niemieckie, np.: *Adler* 1828 MOp (niem. n. o. *Adler* HC), *Katz* 1828 MOp (niem. n. o. *Katz* HC), wdowa *Kleiner* 1828 MOp (niem. n. o. *Kleine* HC, niem. ap. *klein*).

⁴ P. Dekowski, *Osadnictwo opoczyńskie w latach 1812–1864*, „Łódzkie Studia Etnograficzne” 1980, t. 22, s. 17–53.

⁵ P. Dekowski, *Region opoczyński*, [w:] „Łódzkie Studia Etnograficzne” 1980, t. 22, s. 5–16.

Obok nazwisk niemieckich mamy również ich adaptacje fonetyczne, jak: *Gotfryd Doner* 1847 A Skor (niem. n. o. *Donner* HC), *Marcin Hiler* 1820 MSi (niem. n. o. *Hiller* Gott), *Jakub Kiper* 1824 A Skor (niem. n. o. *Kipper* HC), *Majer Antoni* 1832 MK (n. o. *Meier* HC), *Maysner czynszownik* 1823 (niem. n. o. *Meischner* HC).

Wyróżniamy ponadto substytucje fonetyczno-słowotwórcze, w których słowiańskie nazwy osobowe lub apelatywa łączą się z niemieckim formantem bądź odwrotnie – niemieckie podstawy są dostosowane do języka polskiego przy pomocy rodzimego formantu.

Najsilniej zaznacza swą obecność niemiecki formant *-er*, łączący się z polskimi podstawami, spełniający funkcję patronimiczną, strukturalną i wyjątkowo łączący się z nazwami miejscowości⁶. Na związek z miejscem pochodzenia wskazuje jedynie nazwisko *Kaliszer* 1837 MK (n. m. *Kalisz*), natomiast w języku niemieckim jest w tej funkcji formant *-er* najproduktywniejszy. Funkcja strukturalna jest, jak pisze B. Siciński⁷, innowacją, nie można bowiem o niej mówić w języku niemieckim. W naszym materiale prezentują ją następujące przykłady: *Jakub Binder* 1811 MOp (ap. *binda* 'przepaska' Rosp SNS, też niem. n. o. *Binder*: ap. *binder* HC), *Jan Świąder* 1860 MPet (ap. *świąd* SJP Szym), *Michał Wypler* 1814 MK (ap. *wypluć* Dej S).

O funkcji patronimicznej formantu *-er* możemy mówić w wypadku następujących nazwisk: *Leybuś Czerner* 1828 RP (n. o. *Czarny*, cf. *Maci Czarny* (1758), ap. *czernić*, *czerniec* SS, *czerniec* Dej S), *Jan Dajer* 1816 MG (n. o. *Daj*: im. *Dalebor*, *Dalemir*, *Dalislaw*, ap. *dać* Gala S), *Gryber Antoni* 1822 MF (n. o. *Grzyb* Gala S), *Franciszek Hacler* 1864 MOp (n. o. *Haczela* Gala, -głoska *-c-* pod wpływem mazurzenia, (*Jadwiger*): *Jadwigerowa Regina* 1833 MSul (im. *Jadwiga*), *Wojciech Kasyer* 1813 MK (podstawa *Kas*, *Kaś* – Rosp SNS, ap. *kasja* SS), *Walenty Kozmer* 1817 MF (im. *Kozma*, łac. *Cosmas* SI), *Mikołaj Niezner* 1835 MOp (n. o. *Nieznamir*, *Niezna(w)uj Nieznieg* SSNO), *Aleksander Oleksiker* 1729 KKun (cf. *Oleksik* ib.), *Tadeusz Pęchner* 1921 MOp (n. o. **Pęchn(a)* : *Pęch* Koz I 42 cf. *Pęk* : *Pęcislaw*, *Pękoslaw* SSNO), *Paweł Sagaler* 1844 MS (n. o. *Sagala* Gala: ap. *Saga* Dej S), *Antoni Suder* 1914 Komis. Kon syg. 11 (n. o. *Sud* SSNO, ap. *sud* Bub I), *Wincenty Tomer* 1835 MS (n. o. *Toma* : *Tomasz* SSNO).

Niektóre zapisy pojawiają się efemerycznie, jak np. w wypadku n. o. *Oleksiker*. Do dziś żyje w Kunicach liczna rodzina o nazwisku *Oleksik*, brak tu *Oleksikerów*. Jest zatem przytoczony zapis świadectwem określonej sytuacji, odbiciem języka mówionego.

O hybrydach niemiecko-polskich możemy mówić w wypadku podstawy niemieckiej i polskiego formantu:

⁶ B. Siciński, *Zachodniosłowiańsko-niemieckie hybrydy nazwiskowe z przyrostkiem -er w wiekach XIV–XV*, „Onomastica Slavogermanica” 1966, 2, 83–109.

⁷ Siciński, *op. cit.*, s. 85.

1. Formant *-ewic(z)///-owic(z)*: *Wojciech Fiszerowicz* 1815 MW (niem. n. o. *Fischer HC*), *Zygmunt Frydrychowicz* 1681 WOP 258 (im. *Frydrych*), *Teofil Jungiewicz* 1855 MB, *Władysław Jungiewicz* 1944 MOp (n. niem. *Jung, Jungas, Junger Rosp SNS*), (*Majerkowicz*) : z *Julianem Majerkowiczem* 1770 A Swidz (n. o. *Majerek cf. Majer : Meier HC*), *Eulalia Najmanowicz* 1944 MOp (niem. n. o. *Neumann HC*).

2. Formant *-ski*: (*Hempski*) : *Tomasz i Marianna małżonkowie Hempscy* 1832 MŚI (niem. n. o. *Hemp Rosp SNS, Hemp- HC*), *Mikołaj Hęczelski* 1832 MŚI (niem. n. o. *Henzel, Hentschel Rosp SNS*), *Łukasz Lengierski* 1910 Komis. Op (niem. n. o. *Lenger Gott*), *Antoni Schneiderski* 1827 SO Kunice syg. 156 (niem. n. o. *Schneider HC*),

3. Formant *-k-*:

a) *-ik*: *Jakub Handzlik* 1811 MOp (n. o. *Handzel, Hanzel SSNO*: niem. im. *Hans*),

b) *-ka*: *Gotlib Fryszka* 1835 MOp (n. o. *Frysz*, niem. *Frisch Rosp SNS*),

Innym zagadnieniem są substytucje polsko-ruskie (ukraińskie, białoruskie, rosyjskie) i rusko-polskie. Za hybrydy polsko-ukraińskie należy uznać nazwiska utworzone wschodnim formantem *-uk* od podstaw polskich⁸. Najstarsze z tych nazwisk pochodzą z końca XVIII w., pozostałe zaś są XIX- i XX-wieczne. Formant *-uk* pełni funkcję patronimiczną bądź ekspresywno-hipokorystyczną, a łączy się z podstawami onomastycznymi, rzadko z apelatywami.

Grupę hybryd polsko-ukraińskich prezentują nazwiska: *Ignać Bednarczuk* 1770 A Swidz (ap. *bodnar, bodnarko, bondarko* pol. *bednarz, bednarek*⁹), *Wencel Danieluk* 1854 A Skor (n. o. *Daniel*), *Józef Gladuki* 1837 MOp (n. o. *Gład SSNO: Władysław*), *Kaciuk Feliks* 1833 MG (n. o. *Kac SSNO*), *Jan Kozuki* 1831 MPet (n. o. *Koza SSNO*), *Józef Tomczuk* 1813 MW (im. *Tomek : Tomasz*), *Józefa Tyszczyk* 1940 MOp (n. o. *Tyszek, Tyszko SSNO: Tymoteusz*), *Ignacy Zięciuk* 1850 MPet (n. o. *Zięć SSNO*).

Za sufiks typowo ukraiński uznaje M. Łesiów *-ko*¹⁰, natomiast M. Buczyński podkreśla, że choć formant *-ko* jest powszechny w nazwiskach ukraińskich, to jego obecność w nazwiskach polskich można tłumaczyć dziedzictwem staropolskim, w którym przyrostek *-ek* i *-ko* były wymienne¹¹. Formant *-ko* łączy się z imionami chrześcijańskimi i odapelatywnymi, podob-

⁸ S. Warchoń, *Geneza i rozwój słowiańskich formacji ekspresywnych z sufiksem -k- i -c-*, Łódź 1984, s. 88; też M. Łesiów, *Polsko-ukraińskie hybrydy antroponimiczne*, [w:] *Formacje hybrydalne...*, 209–212.

⁹ Łesiów, *op. cit.*, s. 211.

¹⁰ Tamże, s. 213.

¹¹ M. Buczyński, *Nazwiska hybrydalne na mieszanym obszarze polsko-ukraińskim*, [w:] *Formacje hybrydalne...*, s. 135.

nie jak w imiennictwie ruskim¹². Spełnia funkcję deminutywną i patronimiczną. W dobie staropolskiej tworzy jedynie zdrobnienia od imion pełnych, jak: *Fulko* 1384 WOp 193 (n. o. *Fulkold, Folkold* SSNO), *Hanko* 1365 SSNO od *Jan, Piotrko* 1455 SSNO IV 266 (im. *Piotr*), *Slawko* 1427 WK 466 (im. *Slawobor, Slawomir* SSNO), *Waszko, Wasko* 1399 SSNO VI 91 od *Wach : Wawrzyniec*. Ten sposób tworzenia nazw osobowych notowany jest zarówno w okresie średniopolskim, jak i współczesnym, por.: *Joanne Gorzutko* 1594 WK 442 (im. *Gorzysław* SSNO), *Franciszek Ferko* 1877 MD (im. *Franciszek Bub I*), *Kaško Józef* 1851 MLib (hipoc. od *Kazimierz*).

Imiona i nazwy osobowe odapelatywne stały się podstawą utworzenia następujących nazwisk z formantem *-ko*: *Gapczenko* 1877 MOp (n. o. *Gapka : Gapa* Gala S), *Koneczko* 1875 MLib (n. o. *Koneczny*, cf. *Konieczny* Gala S), *Moczenko* 1608 WOp 178 (n. o. *Mocza*: ap. *moczyć* Gala), *Pastuszko* 1929 SNW 238 (n. o. *Pastucha* Mącz, ap. *pastuch* Dej S), *Reczko* 1585 A Mał (n. o. *Rek* SSNO), *Rylko* 1846 MF (n. o. *Ryło* SSNO), *Ziólko* 1848 MPet (n. o. *Ziolo* SSNO), *Żaczko* 1934 MOp (n. o. *Żak* Gala S), *Żelazko* 1863 MOp (n. o. *Żelazo* WOp D 94).

Jeżeli formant *-icz, -owicz* w miejsce staropolskiego *-ic, -owic* uznamy za rodzimy¹³, wówczas w wypadku podstaw ruskich możemy mówić o hybrydach rusko-polskich: *Józef Bereziewicz* 1878 MOp (n. o. *Bereza*: ukr. ap. *bereza* 'brzoza' Rosp SNS), *Stanisłai Bohdanowicz* 1669 WK 403 (im. *Bohdan* SSNO), *Salomea Fedorowicz* 1789 LMB (im. *Fedor*), *Józef Miszkiewicz* 1910 MOp (im. białoruskie *Miszek* Zar, *Prokopowicz* 1882 MOp (im. *Prokop*), *Waškiewicz* 1818 MOp (im. białoruskie *Waška* Gala S), *Szczepan Wankiewicz* 1875 MOD (n. o. *Waniek, Wańk : Iwanek* SSNO).

Również polski formant *-ski* adaptuje imiona rosyjskie, występujące w funkcji nazwisk: (*Iwanicki*): między *Gieroncym Iwanickiem* inaczej *Lewickim* 1833 MSł, *Antoni Iwanicki* 1863 MSma (im. ros. *Iwan*), *Józef Iwański* 1823 MSł (cf. *Iwanicki*).

Interesujący jest przykład tłumaczenia imienia rosyjskiego: *Wasil Janko Rusin* 1811 MOp.

Do systemu języka polskiego adaptowane są imiona żydowskie za pomocą formantu *-ewic(z)/-owic(z)*: *Abraham Dawidowicz* 1777 A Skor (im. *Dawid*), *Nuta Eliasowicz* 1820 A Skor (im. *Eliasz*), *Ickiewicz Gitka* 1824 MK (im. żydowskie *Icek*), *Jankiel Izraelowicz* 1818 MK (cf. *Izrael*), *Berek Mendlowicz* 1787 A Skor (im. *Mendel : Emanuel* Gala S), *Moskowicz Josek* 1789 LMB, z *Jankiem Moszkowiczem* 1770 ib. (im. *Mosiek : Mojżesz*), *Mordkowicz Samuel* 1899 MOp (n. o. *Mordko* SSNO), *Lejbuś Moškiewicz* 1815 MK

¹² T. Skulina, *Staroruskie imiennictwo osobowe*, cz. 2, Wrocław 1974, s. 76.

¹³ Buczyński, *op. cit.*, s. 110.

(im. *Mosiek* : *Mojżesz*), *Samuel Rabinowicz* 1811 MOp (ap. *rabin*), *Mosiek Szmulowicz* 1838 MK (im. żydowskie *Szmul* Gala S).

Żydzi mieszkający na terenie Opoczyńskiego z reguły zachowywali imiona żydowskie, a przybierali nazwiska polskie, por. starozakonny *Majzer Krakowski* 1811 MOp, *Krakowski Icek* 1915 MK (n. m. *Kraków*), *Mosiek Poznański* 1820 MK1 (n. m. *Poznań*), *Przysuski Szymecha* 1853 MK (n. m. *Przysucha*). Tego typu zestawienia imienia z nazwiskiem proponuje S. Warchoł zaliczać do zjawisk hybrydalnych, gdyż „w zasadzie każda urzędowa nazwa własna osobowa stanowi strukturę o charakterze zestawienia typu: imię plus nazwisko”¹⁴.

To interesujące spojrzenie na proces derywacji hybrydalnej wymaga osobnych rozważań na szerszej, nawet składniowej płaszczyźnie.

O językowych związkach francusko-polskich można mówić w wypadku nazwisk: *Sebastian Duperas* 1830 MPet (ap. fr. *duperie* ‘oszustwo, naiwniactwo’, ap. *duper* ‘oszukiwać’), por. też *Ludwik Duperasiński* 1833 A Mał (jest to rodzina pozostałego żołnierza napoleońskiego), *Paweł Merecki burmistrz w Końskich* 1812 MK (z fr. ap. *mer* ‘burmistrz, urzędnik administracyjny’).

W tworzeniu hybryd francusko-polskich wzięły udział formanty: *-as* w funkcji ogólnostrukturalnej, pejoratywnej i *-ski* – strukturalnej.

Reasumując:

1. Zarówno ogólnopolskie tendencje kulturowe i historyczne, jak i uwarunkowania regionalne miały wpływ na tworzenie się nazwisk hybrydalnych.

2. Spośród przedstawionych nazwisk najczęstsze są hybrydy polsko-niemieckie bądź niemiecko-polskie i polsko-ruskie albo rusko-polskie. W pierwszym wypadku wynika to z akcji osiedleńczej prowadzonej od końca XVIII w., w drugiej z dalekiego sąsiedztwa, Opoczyńskie bowiem jako część Małopolski styka się z gwarami ruskimi. Natomiast hybrydy łacińsko-polskie i polsko-łacińskie dotyczą przede wszystkim imion i pochodzą najczęściej z okresu staro- i średniopolskiego. Asymilacja podstaw francuskich i żydowskich należy do rzadkości.

3. Nad adaptacjami fonetycznymi górują fonetyczno-morfologiczne. O adaptacji składniowej możemy mówić w wypadku zestawień obce imię plus polskie nazwisko¹⁵.

4. Do systemu języka polskiego adaptuje się albo bazę, będącą odbiciem obcego nazewnictwa lub apelatywów, albo formant.

5. Adaptacje niemieckie są późne, przede wszystkim XIX- i XX-wieczne, co jest uwarunkowane historycznie. Adaptacje ruskie pochodzą już z okresu staropolskiego, podobnie jak łacińskie.

¹⁴ Warchoł, *op. cit.*, s. 110.

¹⁵ Por. B. Żabska, *Nazwiska polskie typu dopełniaczowego*, Wrocław 1977, s. 9, gdzie imię plus nazwisko uznane zostało za szyk rzeczownika z przydawką wyodrębniającą.

6. Imiona słowiańskie latynizuje się poprzez wykorzystanie łacińskiego paradygmatu morfologicznego, a imiona łacińskie polonizuje się przez dostosowanie ich do polskiego systemu fonologicznego i wykorzystanie polskich form deminutywnych: *Kuba*, *Myklosz* oraz patronimicznych: *-owic(z)*: *Josep-howicz*. Ponadto stosuje się tłumaczenia, przy czym forma łacińska i polska występują obok siebie.

7. Nazwiska niemieckie zostały zaadaptowane fonetycznie i morfologicznie. Produktywne polskie formanty *-ewic(z)*/*-owic(z)*, *-ski*, *-ik*, *-ko* weszły w korelację z niemieckimi imionami i niemieckimi nazwiskami odapelatywnymi, natomiast niemiecki formant *-er* stworzył nazwisko odmiejscowe: *Kaliszer*. Formant ten łączył się z polskimi apelatywami, kształtując strukturalnie nazwiska odapelatywne (*Binder*, *Świąder*, *Wypler*) oraz z polskimi imionami staropolskimi i przyswojonymi chrześcijańskimi (*Dajer* : *Dalebór*), *Jadwiger* : *Jadwiga*, *Kozmer* : *Kozma*, *Niezner* : *Nieznamir*, *Pęchner* : *Pęcisław*, *Tomer* : *Tomasz*, a także z istniejącymi już nazwami osobowymi – w funkcji patronimicznej (*Czerner* : *Czarny*, *Gryber* : *Grzyb*, *Oleksiker* : *Oleksik*, *Sagaler* : *Sagala*, *Suder* : *Sud*).

8. W adaptacjach polsko-ruskich i rusko-polskich wykorzystano: – imiennictwo ruskie i polskie formanty: *-owicz*/*-ewicz*, *-ski*: ruskie formanty i polską leksykę oraz polskie nazewnictwo. W wypadku nakładania się dwu języków słowiańskich: polskiego i ukraińskiego bądź rosyjskiego mało precyzyjny staje się proces hybrydyzacji, ponieważ badane nazwiska mogą być równie dobrze całkowicie polskie lub ruskie. Możemy zatem mówić w wielu wypadkach o nazwiskach pseudohybrydalnych¹⁶.

9. Należy podkreślić żywotność formantu: *-ewic(z)*/*-owic(z)*, tworzącego w wiekach: XVII, XVIII i XIX nazwiska patronimiczne od podstaw ruskich, niemieckich, żydowskich, *-ski*, występującego jedynie w funkcji strukturalnej, a także *-k-* w funkcji patronimicznej i deminutywnej.

SKRÓTY

A Mal	<i>Archiwum Malachowskich z Białaczowa z lat 1456–1889</i> , w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Kielcach.
A Skor	<i>Archiwum Skórkowskich z Wielkiej Woli z lat 1504–1878</i> , WAP w Kielcach.
A Swidz	<i>Akta Świdzińskich ze Świdna (1777–1782, 1782–1824)</i> , WAP Kielce.
Dej S	K. Dejna, <i>Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego</i> , „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 1974–1985, t. 20–31.
Gala	S. Gala, <i>Polskie nazwy osobowe z podstawowym -l-/-ł-</i> w części sufiksальной, Łódź 1985.

¹⁶ Warchoń, *op. cit.*, s. 117–118.

- Gala S S. Gala, *Słownik nazwisk i przezwisk ludności Ziemi Piotrkowskiej*, Piotrków Trybunalski–Łódź 1987.
- Gott M. Gottschald, *Deutsche Namenkunde*, Berlin 1942.
- HC H. Cascorbi, *Die Deutschen Familiennamen*, Berlin 1933.
- KDM *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1–4, red. F. Piekosiński, Kraków 1886–1905.
- KKun *Liber matrices baptisatorum 1694–1773*, par. Kunice.
- Komis. Kon *Komisarz Konecki*, rękopis w WAP w Radomiu.
- Komis. Op *Komisarz Opoczyński*, rękopis WAP w Radomiu.
- Koz I S. Kozierowski, *Nazwiska, przezwiska, przydomki, imiona polskie niektórych typów słowotwórczych. Księga rodzaju ludu polskiego*, cz. 1, Poznań 1938.
- LMB *Liber metrices baptisatorum ecclesiae parochialis Opoczniensis 1780–1804*, par. św. Bartłomieja w Opocznie.
- Mal B M. Malec, *Budowa morfologiczna stropolskich złożonych imion osobowych*, Wrocław 1971.
- MKI *Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickich...*, w WAP w Kielcach, par. Klwów, syg. mikr. G 300175–92.
- MOD Tamże, par. Odrzywół, syg. mikr. G 301694, syg. 1.
- Pot K. Potkański, *Zapiski herbowe z dawnych ksiąg ziemskich przechowywanych w archiwach radomskich i warszawskich*, AKH III, 1886, s. 119–151.
- Rosp SNS S. Rospond, *Słownik nazwisk śląskich*, cz. 1. A–F, cz. 2, G–K, Wrocław 1967, 1973.
- RP *Rejestry poborowe województwa sandomierskiego*, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, ASK XLVI.
- SI *Słownik imion*, red. A. Zaręba, Wrocław 1975.
- SJP Szym *Słownik języka polskiego* pod red. M. Szymczaka, t. 1–3, Warszawa 1978–1981.
- SNW *Skorowidz właścicieli nieruchomości wiejskich*, Archiwum Biura Notarialnego Sądu Rejonowego w Opocznie.
- SS *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. 1–8 i t. 9, z. 1–5, Wrocław 1953–1987.
- SSNO *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki, t. 1–5 i red. M. Malec t. 6–7, Warszawa 1965–1987.
- SO Archiwum Biura Notarialnego Sądu Rejonowego w Opocznie, *Księgi ziemskie i hipoteczne*.
- ST Archiwum Biura Notarialnego Sądu Rejonowego w Tomaszowie Mazowieckim, *Księgi ziemskie i hipoteczne*.
- SW J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedzwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 1–8, Warszawa 1900–1927.
- WK J. Wiśniewski, *Dekanat konecki*, Radom 1913.
- WOp J. Wiśniewski, *Dekanat opoczyński*, Radom 1913.
- WOp D Dokumenty: *Monumenta dioecesis sandomiriensis* zamieszczone w 2 cz. pracy *Dekanat opoczyński* J. Wiśniewskiego.
- Zar A. Zaręba, *Polskie imiona ludowe. Wybór materiałów*, „Onomastica” 1951, 5, s. 113–125.
- ZDM *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. S. Kuraś, cz. 1–8, Wrocław 1975.
- ZDź *Źródła dziejowe*, t. 14, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, wyd. Adolf Pawiński, *Małopolska*, t. 3, Warszawa 1886.

Skróty ksiąg metrykalnych. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickich w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Kielcach i w Radomiu:

MB	– parafia Borkowice
MD	– parafia Drzewica (WAP Radom)
MF	– parafia Falków
MG	– parafia Gowarczów
MK	– parafia Końskie
MLib	– parafia Libiszów
MOdrz	– parafia Odrzywół (WAP Radom)
MOp	– parafia Opoczno
MPet	– parafia Petrykozy
MPrzy	– parafia Przysucha, (WAP Radom)
MS	– parafia Sołek
MSi	– parafia Sławno
MSma	– parafia Smardzewice
MSul	– parafia Sulejów

Inne skróty:

ap.	apelatyw	n. o.	nazwa osobowa
cf.	porównaj	par.	parafia
fr.	francuski	pol.	polski
hipoc.	hipokorystyk	por.	porównaj
im.	imię	ros.	rosyjski
łac.	łaciński	ukr.	ukraiński
niem.	niemiecki	*	n. o. odtworzona

Genowefa Surma

ADAPTATION FREMDER SPRACHELEMENTE
IN OPOCZNOER FAMILIENNAMEN

Die Anpassung fremder Sprachelemente an das polnische Sprachsystem wurde durch bestimmte kulturelle Tendenzen in Polen (wie Latinisierung slawischer und Polonisierung lateinischer Namen im Alt- und Mittelpolnischen), durch historische Gegebenheiten (wie deutsche Kolonisation und Ansiedlung von Juden, wodurch deutsche und jüdische Namen an das Polnische angepaßt werden mußten – aber auch umgekehrt) und schließlich durch bestimmte regionale Bedingtheit (wie Nachbarschaft mit russischen Dialekten) begünstigt.

Fremde Namen wurden sowohl phonetisch als auch morphologisch auf das Polnische abgestimmt. Mit fremden Basen korrelierten nunmehr polnische Formanten *-ewic(z)*/*-owic(z)*, die patronymische Namen mit russischen, deutschen und jüdischen Basen herstellten; weiterhin sind *-ski* in lauter struktureller Funktion, *-k* in patronymischer und diminutiver Funktion sowie *-as* in struktureller Funktion zu nennen.

Polnische Vor- und Zunamen wurden vor allem mit Hilfe der Flexion und mit Wortbildungsmitteln sowie durch Übersetzung (Niger dictus Czarny) latinisiert, germanisiert dagegen wurden sie meist mit dem Suffix *-er* in patronymischer, struktureller und die Abstammung signalisierender Funktion (*Kaliszer* : *Kalisz*). Russische Einflüsse markieren die Formanten *-uk*, *-ko*.